

YAZARLIKTAN STARLIĞA...*

Yazarlık ve starlık kavramları günümüz kültür ortamının ikiz kardeşi olma yolundalar. Güncel sorunlarımızdan birisi de bu zaten; birbirine uzak gibi duran bazı kavramların giderek birbirine yaklaştığına tanık oluyoruz. İçinde yaşadığımız her şey biraz daha yüzeyelleşiyor sanki, kavramların içi boşalıyor, anlam karşılıkları değişiyor. Yazarlarımız star olma yolunda hızlı adımlarla ilerlerken, pop starlarımız, güzel bacaklı artistlerimiz, aşklarıyla ünlenmiş yakışıklı beylerimiz, köşe yazarlarımız, birer ikişer kitap bastırıp yazarlaşıyorlar. Görsel toplumun en bıçkın, en çarpıcı örnekleri... Kitapçı vitrinlerinde, büfe sergilerinde sayısız örneği kol geziyor... Hızlı değişimler yaşıyoruz, otuz kırk yıl önce böyle bir şeyin olabilirliğini ileri sürecekteler olanlara deli gözüyle bakabilecek bir toplum, bugün her şeyi kanıksayabilir, kendisine televizyon ekranlarından, gazete sayfalarından sunulan her türlü çarpıklığı benimseyebilir duruma geldi.

Biz olaya biraz yazın yanından, edebiyat kıyısından bakmaya çalışacağız elbet... Yazarla star arasındaki ilişkiye bir anlam verebilmek için yazarın sıradan olandan, ya da yazar olmayandan ayrılığını bir değerlendirmeye almalıyız öncelikle. Yazarlık ayrıcalığı, toplumdaki dizgesel yapı içerisinde yukarılarda bir yerde durmaya mı denk düşer, yalnızca ayırt edici, edimsel ve özel yetenekleri mi işaret etmektedir? Yazarlığı, yazın aracılığıyla doğayı yeniden üreten, bir kez daha kuran, duyarlı olanın ve bilinen dünyanın tüm sınırlarını aşarak kusursuz, çok duyarlı bir düzenin sezgisine ulaşmayı sağlayan bir yetenek olarak tanımlıyoruz. Özelliği olan bir uğraştır bu... Kavramsallaştırılamaz canlandırmaları paylaşılabilir ve evrensel olarak iletilebilir kılmak gibi bir yeteneği kapsamaktadır. Yazarı, bu özelliğiyle ayrıcalıklı bir yerde tutmak, görmek, insanın kendi geleceğini ve özgün düş gücünü güvene alma çabasının kaçınılmazca gereği olmalıdır... Yazara hakkını vermek durumundadır toplum.

Ancak, son günlerde, içinde bulunduğumuz yaşamın olumsuzluklarına karşı söylemlerine gereksinim duyduğumuz yazarlarımızdan bazılarının, olumsuzlukların yaratıcısı sistemin starlaştırdığı bazı ayrıcalıklılıklarla aynı konuma gelmeleri onlar için beslediğimiz özel duygularımızı sarsar olmuştur. Herhangi bir beceri, yetenek ya da özgün bir yaratıdan çok, bedensel durumları, sıradan söz ya da ses göstergelerini iyi kullanabilme gibi sahip oldukları özellikler nedeniyle, tüketim toplumunun simgesel öğeleri olarak üretilmiş, öyle kodlanmış bazı “star”larla yazarlarımız üzerinde aynı işlemler uygulanmakta, yazarlarımız da bu

durumdan pek rahatsız görünmemektedirler. Yazarlarımızın kendileri, cisimsel varlıkları, diğer starlarda olduğu gibi ürettiklerinin, yazdıklarının önüne çıkmaya başlamıştır. Onların özel yaşantıları, aşkları, evleri, mahalleleri, giyim kuşamları, cinsel seçimleri ile ilgilenir olduk giderek. Yazarlarımızla starlarımız özellikle seçilerek yan yana gelmeye, getirilmeye başladılar. Bu arada, kanımca olayın yeni bir boyutu da birlikte dal budak salıp gelişmekte.. Yazarlarımızın bize sundukları yapıtlarda da aşkın bir dünyanın yaratılmasından çok güncel olanın, popüler olanın övgüsüne, kitlesel haz öğelerinin özellikle seçilir olduklarına tanıklık ediyoruz. Yazarla birlikte yazdıkları da değişiyor...

İnsanın duyan yüreği, düş ışığı olmayı başarmış yazarlığımızın bugünkü konumunu daha iyi değerlendirebilmek için onun tarihsel gelişim içindeki değişimini anımsamamızın da anlamlı olacağını düşünmeliyiz. Şairliğe göre daha yeni sayabiliriz yazarlığımızı. Binlerce yıl önceden kalmış yazın kaygılı yapıtlarda şiirsel dizgelem hep öne çıkmıştır. Drama ve tragedya bir yazın türü olarak yazılı belgeler üzerinde yer almaya başlayınca değin, önceleri epik, sonraları lirik biçimleriyle kullanılan şiir, bugünkü yazının da işlevini üstlenmiş durumdaydı.. Tarih öncesi ve antika tarihte çeşitli örneklerini gördüğümüz şairlerin, daha sonra da edebiyat alanında ürün vermiş yazarların, hem iktidarlara, hem de dünyayı ve gerçeği kavramaya yönelmiş felsefe çalışmalarlarıyla aralarında önemli geçimsizlikler olduğu da bilinmektedir. Kabaca, kendisini duyan ve okuyanların hoşuna gidecek veya ilgisini çekecek, kalıcı olması tasarlanan, gündelik konuşmaya oranla daha gelişkin bir sözceyi tanımlamak için kullanılan “edebiyat” biçim ve özüne uygun yazı türü, çoğunlukla iktidarlara karşı halk katmanlarının, yurttaşın, sıradan insanın duygularını anlamaya, anlatmaya çalışmış, egemen güçlerin karşısında yer almıştır. İktidarların, hatta bilim ve bilgiyle uğraşan aydın kesimin de hep sorunu olmuştur yazınla, yazarlarla... Platon’dan başlayarak çok yakın zamanlara kadar bir gelenekmiş gibi süregelmiştir bu durum. Sözgelimi, Platon’un “Devlet”inde şairlere yer yoktur. Onlar devlet sınıfları içinde de halk sınıfları arasında da yer almazlar. İdeal olanı bozma gizilgücü taşıyan şairler bir çeşit “aforoz” a uğramış sapkın kişilerdir.

Rönesans’tan itibaren, gerçeğin ve varlığın tanımında, dünyanın ortasında yer alan Tanrı düşüncesi yerine, ya da onunla birlikte insansı dünya açıklamaları da öne çıkmaya başladıktan sonra edebiyat daha bir önem kazandı günlük yaşamda. Sanayi devrimi ve kitlesel üretimle birlikte de kendi geleceğini üretebileceğini gören insan, kendini yönetme hakkını istemeye başlarken kendi özel dünyasını da yeniden düşlemeye, kendi özlemlerini gerçekleştirebileceği yeni düzenler aramaya, tüm bunları da yazınsal metinler kullanarak diğer insanlara bildirmeye, duyurmaya başladı... Özellikle de 19. yüzyıl, insanların hem büyük

toplumsal devrimler peşinde kitleler halinde ölümü göze alabildikleri, hem de toplumun geleceğine yönelik kaygılarını yazınsal yapıtlarla dile getirmeye başladıkları bir döneme denk düşmektedir. Yazar, politik önderlerle özdeş tutmaktaydı kendini. “İlerleme için sanat”, “topluma yararlı sanat” ardındaki yazarımızın kahramanları sorunları çözen, yaşadığı toplumlara önder olan örnek kişilerdi.

20. yüzyıldan itibaren belki de devrim çabalarının neredeyse tümünden yenilgiyle sonlanması, büyük umutlar bağlanılan kimi düzenlemeler içinde de insanın düş kırıklıkları yaşıyor olmasıyla, yazının insanı, dünyaya bakışı değişmeye başladı. İnsanın yalnızlığı, üretim anarşisi içinde kendini yitiren insanın kendi hayatına yabancılaşması, yazının ana izleğine oturur oldu. Bir önceki dönemin ilerlemeci yazını, sorunları çözen insanı anlatırken, yeni dönemin yazını, sorunlar karşısında insanın varlıksal çözümünü anlatıyordu (Yücel Kayıran, Dünya Sorunları Neden Edebiyatın Konusu Değil?, Adam Sanat, Kasım 2003).

20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak betimleme ve öykünmenin önde olduğu, gerçekliğe yakın duran, aşkın tasarımılanmış anlatılar ve anlatı kişileri yerine, dolayimli anlatının biçimi önde tutan, anlatısında sıradan insanı öge olarak kullanan yeni bir yazın türü değer kazanmaya başladı. Betimlemenin yerini kurgu aldı. Bu yeni tarz, kimi zaman çok başarılı yazınsal ürünleri yaratılmasına olanak sağlarken, bir yandan da yaşamı dolayimli kullanışıyla yaşamdan kopuş için uygun bir ortam da sağlamış oldu. Yazın dünyasının sonsuz özgürlük tanınan yeni “metin” biçimi hayatla bağlarını kopardı. Yazınla yaşam, şiirle bilim arasındaki ayırım giderek büyüdü, bir uçurum oluştu sanki. Bilim ve yaşamla şiir ve yazı arasındaki boşluğu da çok geçmeden, tüketim toplumunun simgeleri doldurmaya başladı; süreç içinde de bugünkü star-yazar tiplmesi alanlarda boy gösterir oldu. İnsan ütopyasıyla, adaletli bir toplumla, güncel gerçeklikle ilişkili düşsel tasarımlar edebiyatın ilgi alanının dışına atılmaya başlandı. Yaşam bir kez daha tersine döndü belki. İnsanlar arasındaki ayrılıklar, eşitsizlikler, yararcı aklıyla öne çıkmış insanın diğerini bir kullanım nesnesi gibi görüyor oluşu, savaşlar, açlıklar, salgın hastalıklar hiç ilgilendirmiyor medyanın ve tekellerin desteklediği ünlü yazarlarımızı. Kendini bildi bileli iktidarlara ve adaletsizliklere karşı hep insandan yana olmuş, topluma ve diğer insana, “öteki”ne ilişkin ölümcül kaygılar gütmüş yazın çabası, huy ve karakter değiştiriyor artık. Bedensel hazların önde tutulduğu, dogmatik, geleneksel inançların kaşındığı, popüler alkış bekleyen bir yazın türü hızla kaplamakta sayfaları...

Yazar bireyin kendini tanımlaması, yazarın kendine seçtiği yer de değişti. Yazar, kimi varlıksal ayrıcalıkları sonsuzlaştırmaya yönelmiş adaletsiz sistemin gereğine kendini uydurdu

sanki. Duyarlılık ve yaratıcılık yeteneği, deha, yaratılıştan gelen bir tür tanrı vergisi, bir soyluluk ögesi gibi benimsenmeye, kanıksanmaya başladı. Çocukluğunu anlatan çok ünlü bir yazarımız, “Gözlerimi tahtada bir şeyler yazmaya çalışan yarım akıllı, şişman bir öğrenciden, ya da öğretmen, öğrenci, hademe bütün dünyaya aynı iyimser ve iyi niyetli, güleç ve sağlıklı bakan kızdan ayırır.. (...) Yoksulla zenginin aynı sınıfta okuduğu bazı devlet okullarının tersine bu özel okulda sürekli aşağılananlarla hiç hırpalanmayanları ayıran gizli çizginin öğrencinin zenginliği ya da fakirliğiyle ilgisi yoktu (...) ruhumun de reddettiği bu gizli çizgi, öğretmen kürsüde bir iktidar anıtı gibi yerleşince birden ortaya çıkıverirdi ve ben de bu dayak ve aşağılama anlarında basit ama güçlü bir merakla bazılarının neden böyle daha tembel, onursuz, iradesiz, duyarsız, kafasız, ya da işte ‘öyle’ olabildiklerini kendime sorardım” diyor.

Tam da burada, konuya ilişkin yazılmamış olsa da bir pasaj gelip oturuyor:
“Muhafazakâr gericilik ‘bireysel özgürlüğün’ savunulması maskesi altında eşitsizlikleri meşrulaştıracak ve geçmiş onlarca yılın mücadelesinin tahrip ettiği hiyerarşik ilişkileri yeniden kuracak olan politik söylemin terimlerinin derin bir dönüşümünün ve yeni bir ‘gerçeklik tanımı’ nın yaratılması peşindedir. Gerçekte burada söz konusu olan, yeni bir tarihsel bloğun yaratılmasıdır” E. Laclau/ C. Mouffe, Anan Ahmet Oktay, Entelektüel Tereddüt, Everest Yay., Ekim 2003, s. 131

Bu saptamaya varduktan sonra, ne diyeceğiz peki? Kendi üreticisi insana yabancılaşmış nesnelere dünyasının egemen olduğu güncel yaşamın tüm olumsuzluklarını egemenlere bağlı kılıp, bir kenara çekilme hakkımız var mı, hiç sanmıyorum. Olup bitende her birimizin tek tek önemli sorumluluklarımız olduğunu düşünüyorum. İnsana düşen de budur; herhangi bir şeyi sorgulamaya kendimizi sorgulamakla başlamalıyız.

Tam da burada ilginç bir örnek anımsıyorum. Konumuzla çok ilişkili olmasa da getireceği düşünce bağıntıları açısından anlamlı olabileceğini umduğum, Hannah Arendt’in Adolf Eichman’la ilgili raporunu usumuza getirelim istiyorum. Kendisi de Yahudi kökenli olan ve 1941’de Almanya’dan kaçarak Amerika’ya sığınan Arendt, Yahudileri topluca gaz odalarına göndermekle suçlanan, ikinci dünya savaşından sonraki yıllarda yakalandıktan sonra 1961 yılında Kudüs’te yargılanan Adolf Eichman için yazdığı raporda “kötülüğün banallığı” nı savunmuştu. 1963 yılında yayınlanan “Eischman Kudüs’te” adlı yapıttaki düşünceleri nedeniyle birçok dostu Arendt’le ilişkisini kesmişti. Arendt’e göre, kötülük radikal, derinliği olan şeytani bir özellik değildi; belki bir tür duyarsızlık olarak değerlendirilebilirdi. Eischman iyilikle kötülüğü birbirinden ayırabilecek değerlendirme gücünden yoksundu, o kadar... Üstlerinden aldığı görevleri yerine getiren sıradan bir insandı.

Eischman'ı canilikle, şeytani özellikler taşımakla suçlayanların Nazileri iktidara getiren tüm toplum için de bir şeyler söylemesi gerekmez miydi? Suçlananlar arasına radikal kötülük kavramını kullanan, siyahları, sömürge halklarını hayvan yerine koyan, onları kötülükle ilişkilendiren aydınlanma düşüncesinin büyük filozofu Kant'ı da katmak gerekmez miydi? Nazi görevlileri toplum çoğunluğu tarafından benimsenmiş yasalara değil de içgüdülerine uymuş olsalardı daha az insan öldüreceklerdi belki de... Nazilerin çoğunluğu bizlerin de içinde bulunduğumuz bazı kesimler gibi rahatına düşkün, kişicil çıkarlarını ön planda tutan yararçı kişilerdi.

Bugün de bir şeyleri sorgularken, çoğunlukla başvurulduğu gibi, piyasayı ve genel kanıları suçlayarak, toplumsal bir çözümleme ile işin içinden çıkmak işin en kolay kaçmaktır kanımızca. Faşizm benzeri felaketler, yalnızca ekonomik ya da politik bir sorun değil, aynı zamanda bireysel bir sorundur. Yazarlarımızın starlaşmasının, starlarımızın bizlerden bindikleri tahtırevanların kulplarından tutup kendilerini alkışlamamızı istemelerinin bir nedeni de, bizim onlara gösterdiğimiz kişiliksizce yaltaklanmamızın, tapınırca bağlanmamızın sonucu olamaz mı?

Çevremize baktığımızda küçük çıkarlara bağlanmış göz yummaların, alkış tutmaların, umursamazlıkların, aldırmaçlıkların hangi boyuta varmış olduğunu kolayca görebiliriz. Onursuzluğun en büyük onur sayılır olduğu bir toplumda bir şeylerden yakınma hakkımızın başlayabilmesi için önce kendi içimizdeki o yararçı kişiden yakınmamız gerekmektedir kanımca. Yazarları da aramızdan birilerini de starlaştıran sisteme karşı hiç dirençsiz, hatta koşaradım teslim oluveren, aydın olma sorumluluğundan kaçının yazarlarımızın, starlaşmış birilerine benzeyebilmek için yırtınan kitlelerin, bir pop şarkıcısına dokunabilmek için kendini parçalayan geleceğimizin umudu gencecik insanlarımızın kendilerine ayırabilecekleri bir kişilik parçası, bir eleştirel us kırıntısı kalmadı mı acaba?

aalperakcam@mynet.com , dralperakcam@hotmail.com

Kaynakça:

Ahmet Oktay, Entelektüel Tereddüt, Everest Yay. Ekim 2003

Yaşar Çabuklu, Kötülük Sıradanlaşırken, Virgül, Aralık 2003, Sayı 68

Yücel Kayıran, Dünya Sorunları Neden Edebiyatın Konusu Değil, Adam Sanat, Kasım 2003, Sayı 214

*Bu metin, Mayıs 2004 tarihinde Hacettepe Üniversitesi- KIBATEK tarafından ortaklaşa düzenlenen Roman Sempozyumu'na bildiri olarak sunulmuştur.